

התינוק (0-3)
עם עיוורון/ לקות ראייה

דורית כהן- גלר
רכזת תחום גיל הרך

פריסה ארצית

סל שירותים רחב

60 שנות פעילות

מרכז רב-שירותי, הפועל לקידום של

אנשים עם לקויות ראייה או עיוורון

המרכז מהווה חלק מפעילותה של עמותת יעדים

לצפון מיסודה של קרן רש"י. השירותים מיועדים

לכלל האנשים עם תעודת עיוור וכן לאנשים ללא

תעודת עיוור ולאנשים שמעורבים בחייהם.

מעל ל-3,000 איש ואישה בכל הגילים ומכל רחבי הארץ וכ-2000 אנשי מקצוע צורכים מדי

שנה רצף שירותים ייחודי, הניתן תוך עבודה פרטנית עם האדם ועם הקהילה בה הוא חי.

קריטריונים לזכאות בתעודת עיוור

✓ עיוורון מוחלט

✓ חדות ראייה

שאינה עולה על 3/60, עם תיקון אופטי בעין הטובה

✓ ו/או שדה ראייה

שאינו עולה על 20 מעלות, עם תיקון אופטי בעין הטובה

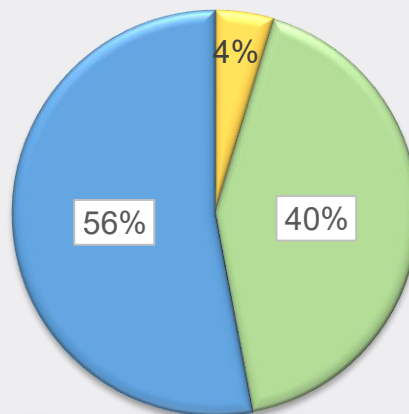

**תעודת עיוור מקנה - שירותי שיקום, הטבות ופטורים שונים הניתנים
ע"י רשויות, ארגונים ומשרדי ממשלה כולל סבסוד עזרים**

נתונים סטטיסטיים בארץ

מחזיקי תעודת עיוור (נכון לינואר 22)

עד 18 19-67 מעל 68

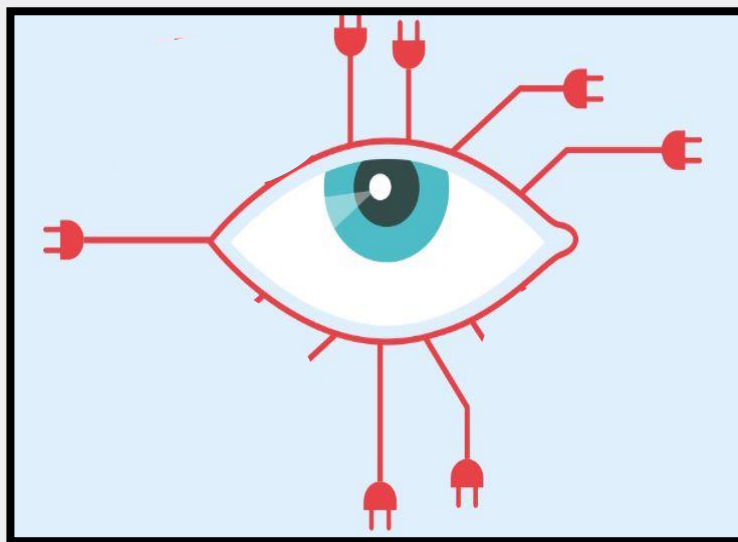
23,378 נושאי תעודת עיוור- כאשר מתוכם:

- כ-10% אנשים עם עיוורון מוחלט
- כ-1600 איש מתווספים כל שנה
- כ-75,000 איש בארץ עם לקויות ראייה ללא

תעודת עיוור

**הראייה משפיעה על
יכולת מוטורית,
קוגניטיבית
והתנהגותית.**

**80% מהלמידה
על הסביבה הקרובה
היא דרך הראייה**

**הראייה משפיעה על כל תחומי
ההתפתחות, הראיה היא
למעשה החוש המארגן שדוחף
אותנו לקשר עם הסביבה,
מגרה את הסקרנות ודרכו אנו
קולטים ומבינים את העולם.**

**חלק גדול של הלמידה אקראי
ומתבצע תוך קליטה והתנסויות
מהסביבה**

ידע וראיה קשורים מאוד זה לזה.
יש צורך בידע עצום כדי לראות בצורה תקינה.
תהליך הראיה נהנה ותלוי במחלים קטנים
הנלמדים תוך ניסוי וטעיה.

מתוך הספר:
האיש שהציל לראות / רוברט קרסון

ללא הידע שלנו על העולם החזותי, יכולתינו להבין מראות תקרוס.
איך בני אדם רוכשים את הידע הזה מלכתחילה?
עיניו של התינוק מוצפות במידע חזותי – צבעים, תנועה, צורות- שמגיע מהעצמים בעולם שסובב
אותו.
איך זה לראות דברים שמעולם לא חווינו, ושאינ לנו ידע מוקדם לגביהם?

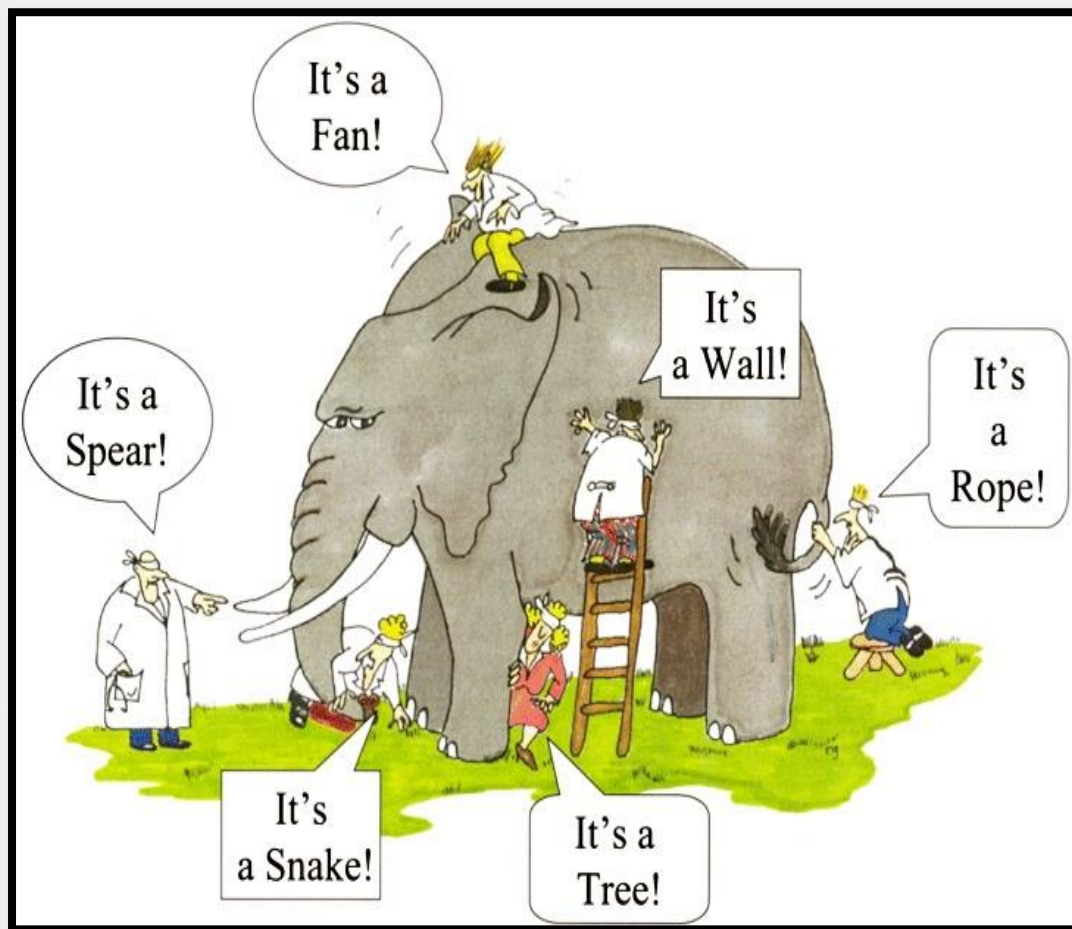
התינוק חייב ליצור אינטראקציה עם הדברים שהוא
רואה. הוא חייב להתנסות בהם, לחקור אותם, לבחון
אותם, לנסות אותם, לשחק עם, לאצת בהם, לטעום,
להריח ולשמוע אותם.

ללא יחסי הגומלין התמידיים והישירים הללו ובהעדר התנסות, הוא לא
יוכל לבנות את מערכת ההנחות שלו לגבי העולם והעצמים שבו.

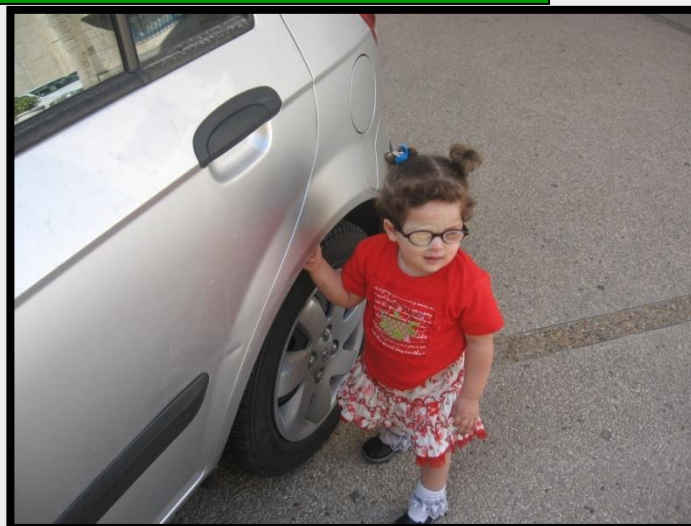
כיצד ילד עם עיוורון או לקות ראייה לומד ?

- חווה את העולם דרך חושים אחרים.
- תמיד צריך לגעת , להפעיל.
- אין למידה אקראית אלא מכוונת.
- זקוק לתיווך מילולי על הנעשה.
- תאורה, גודל, מרחק וקונטרסט משפיעים על תפקוד הראיה.
- ה"חדש" מפחיד ומאיים על ילד עם לקוי הראיה.
- הבנה של שלב אחר שלב ואח"כ בונה את התמונה.

גלגלים + פנסים.... אוטו?

ראייה - המפתח להתפתחות התינוק

1. תקשורת – קשר עין
 2. מוטוריקה עדינה - שימוש בידיים, משחק
 3. מוטוריקה גסה – תנועה, ניידות
 4. הבנת העולם - מושגים
 5. טיפול עצמי - אכילה, לבישה
- חומרת לקות הראיה ואופיה הם גורמים חשובים בהשפעת הראיה על ההתפתחות.

בעוד שילדים רואים יכולים להתאים עצמם לסביבה ולהסיק משמיעה וראייה בו זמנית, ילד עם לקות ראייה יזדקק לתיווך המבוגר כדי להגיע להבנת הסיטואציה בה הוא נמצא.

תינוקות עם עיוורון או לקות ראייה הינם בעלי הזדמנויות מעטות יותר ללמידה, בשל הלקות הם מראים פחות חקרנות ונוטים להיות יותר סטטיים, מתקשים בהתמודדות עם מספר גירויים בו-זמנית ולשם למידה זקוקים לסביבה מותאמת.

1. תקשורת – קשר עין

- מה ההשפעה של העדר קשר עין על התקשורת?
- ד"ר ליה הברנין: כשילד לא מתמקד ועוקב אחרי ההורים שלו- זאת חוויה טראומטית להורים . חשוב לחזק וללמד את הקשר ואת הדרכים ליצירת הקשר bonding.

השלכות תפקוד הראיה על התקשורת

- הורים קשובים אינטואיטיבית לדרך שהתינוק משתמש בראיה
- התינוק מראה במה הוא מתעניין - EYE POINTING
- ההורה עוקב אחרי מוקד העניין של התינוק
- מוביל לתקשורת (לדוג' תורות- הדדיות)
- מוביל לעניין משותף JOINT ATTENTION

1. תקשורת – קשר עין

קשיים שעולים אצל פעוט עם לקות ראייה או עיוורון:

1. קשר עין- קשר, הדדיות, וקשב
2. חיבור בין הנשמע לדובר- מידע ראייתי על הדובר
3. הבנה רגשית- התייחסות להבעות פנים
4. הבנה סימבולית- מחוות, שפת גוף
5. ידע עולם- חפצים, אנשים, פעולות

התפתחות חברתית מוקדמת מתחילה בקשר עין. ללא קשר עין מצד הילד, האינטראקציה בין ההורה לילד הופכת מאתגרת יותר. על ההורה ללמוד לתור אחר צורות הכרה אחרות מצד הילד בכדי להגביר את חוויית ההיקשרות ביניהם.

2. מוטוריקה עדינה

בילד עם עיוורון/ או לקות ראייה –

קיים איחור בהתפתחות.

קיימות תנועות אקראיות אך היות

ולא נוצר קשר עין יד

ההושטה המכוונת מתאחרת.

לכן ישנה חשיבות גדולה בגירוי המכוון שלנו.

ילד עם ראייה תקינה :

תנועות אקראיות מובילות לנגיעה אקראית בצעצוע, עם הזמן

ההושטה נעשית מכוונת – נוצר קשר עין יד.

2. מוטוריקה עדינה שימוש בידיים, משחק

איך נעודד משחק?

- חפצים תלויים קרובים לגוף הילד.
- שימוש בכל החושים.
- חפצים מאירים בחדר חשוך מוצגים בטווח הראיה של הילד.
- הצגת חפצים מוכרים לאורך זמן על מנת לאפשר למידה.

בטבלת התפתחות "רגילה" לפי גיל לא לוקחים בחשבון כיצד מערכות
משפיעות אחת על השניה במארג עדין וייחודי לאותו אדם.

חולשה בתחום מסוים משפיעה על המארג כולו.

השלבים המוקדמים מהווים יסודות לשלבים הבאים. חסר ישפיע על
יכולות הילד בשלבים מתקדמים. נוצרים חורים.

השוואה התפתחותית בין ילד רואה לילד עם עיוורון

ילד עם עיוורון	ילד רואה	
מחייך לקולה של אמו בגיל 4 חודשים	חיוך לפנים של מבוגר בגיל חודש וחצי	1
גירוי לחיוך קורה בד"כ על ידי גירוי תחושת	תגובות פנים מתואמות עם מבוגר, מדבר בשפה ויזואלית מגיל חודשיים	2
	מאשר לאמא שהוא מכיר אותה	3
עיכוב גדול ביוזמה של קשר בסביבות גיל שנה	יוזם קשר עין מגיל 5 חודשים	4

ילד עם עיוורון	ילד רואה	
מגוון דל של יוזמות, ויוזמות קשר.	מגוון של יוזמות: מראה עניין או צורך במשהו, חקרני, בודק ויזואלית תופעות בסביבתו הקרובה, משחק מחבואים מגיל 6 חודשים	5
מדבר יותר בשפת הידיים	מדבר עם הידיים והעיניים יחד	6
שומע את קול אימו, אינו מושיט את ידיו אבל מראה שרוצה שתיגש אליו 9-12 חודש	מושיט ידיים שאמא תרים אותו מהמיטה 6 חודשים	7
תנועות שחוזרות על עצמן - סוג של גירוי עצמי עקב חוסר אינפורמציה לוויסות עצמי. התנועות עוזרות ליצור תחושת גוף במרחב ובחלל.	מושיט יד לצעצוע, מעביר צעצוע מיד ליד, עושה מניפולציה על צעצועים, בסביבות 5-7 חודשים	8

3. מוטוריקה גסה – תנועה וניידות

תינוקות עם עיוורון / לקות ראייה הם בעלי הזדמנויות מעטות יותר
ללמוד מתנועה והם מפתחים פחות וריאציות של תנועה
אין דחף להתפתחות
שליטת ראש
הושטת יד
ניידות
התמצאות

מראים איחור התפתחותי כללי של 6 חודשים בממוצע

3. מוטוריקה גסה – תנועה וניידות

מלידה- תינוק עם ראייה והתפתחות תקינה, בודק חזותית את סביבתו, רואה את הוריו מתרחקים ומתקרבים, ומסתכל סביבו בתוך הבית ומחוצה לו. לתינוק עם לקות ראייה או עיוורון מוחלט יש צורך בתיווך הסביבה, בהכרות מכוונת עם סביבת הבית מגיל צעיר ביותר ובהמשך מחוץ לבית ועם מקומות חדשים. צריך להקנות לו כלים לגילוי שיטתי של הסביבה וטכניקות על מנת לנוע בצורה בטוחה

4. הבנת העולם - מושגים

**פיאז'ה: ילדים לומדים בספונטניות מתוך ראיית
סיטואציות ואינטראקציות בסביבה הטבעית שלהם.**

המפתח ללימוד הוא לא לספר על העולם הסובב את הילד
אלא ליצור סיטואציות וחוויות כדי לאפשר ליצור את המושגים בעצמם!

להשתמש במילים לתאר מה הילד חווה- לא להשתמש במילים ללא חוויות!

5.טיפול עצמי- אכילה ולבישה

פעוט עם ראייה תקינה, לומד פעולה זו ע"י צפייה וחיקוי, לפעוט עם ראייה לקויה או עיוורון אין אפשרות ללמוד מהסביבה והתהליך יתחזק מחשיפה לסיטואציות ותיווך במהלכן

אכילה ולבישה אלו מיומנויות שנרכשות בהדרגה. פעוט שלא יתנסה במיומנויות האלה בגיל צעיר, לא יפתח עצמאות בפעולה בגילאים מאוחרים.

החקירה וההתנסות דורשת סבלנות מההורים ושחרור הגנת יתר על מנת לגבש הרגלים נכונים, בעזרת אימון

בחירה

אצל הילד הרואה הערוץ המרכזי והמשמעותי ביותר ללמידה הוא הראייה. מרבית הלמידה מתרחשת באופן ספונטאני דרך המפגש עם העולם לרוב ללא הוראה ותיווך מכוון
חוש הראייה מגרה את הסקרנות וכך מתפתחת מרבית הלמידה/
הרצון ללמידה. ילד יודע הרבה יותר ממה שאנחנו מלמדים אותו
באופן מכוון.

ההתפתחות התקשורתית והשפתית מורכבת מיכולת להבין
רמזים בלתי מילוליים ומילוליים ולהשתמש בהם באופן
מותאם בהקשר של אינטראקציה חברתית.
בקרב תלמידים עם לקות ראייה ניכר:

קושי בהבנה ושימוש בתקשורת בלתי מילולית: קשר עין,
הבעות פנים, ג'סטות, שפת גוף.

ידע ויכולות רבות נלמדות מתוך הקשר, הקשר ואינטראקציה תלויי ראייה משמעותיים לפיתוח תקשורת ויכולות חברתיות.

בפני ילדים עם הערכה עצמית גבוהה ומיומנויות חברתיות הולמות
נפתחות הדלתות לפעילויות ואינטראקציות חברתיות מתמשכות.
ילדים צריכים לפתח מיומנויות המשפרות מערכות יחסים.
לדוגמה, יתכן וצריך ללמד את הילד לעמוד פנים אל פנים מול
אחרים כאשר הוא מדבר אליהם. צריך ללמד אותו כיצד ליזום
אינטראקציות עם ילדים אחרים, להזמין אחרים לשחק וכיצד
להצטרף לילדים אחרים במשחקם.

משחק הוא האופן בו ילדים מתרגלים אינטראקציות עם אחרים והאופן בו הם לומדים על העולם. ילדים עם לקויות ראייה נוטים למקד את משחקם בפעילויות מניפולטיביות ולא במשחק פונקציונאלי, דרמטי, או דמיוני. ילד כזה איננו יכול להתבונן באחרים מסביבו מבצעים את משימות היומיום – את הוריו עורכים קניות, מבשלים, עושים עבודות ניקיון או גינון. משחק פונקציונלי ודרמטי הוא דבר מאוד תלוי ראייה וצריך ללמד ולעודד ילד עם לקות ראייה להשתתף בפעילויות אלו.

עידוד אינטראקציות עם אחרים ככל שהילד גדל עוזר למנוע ממנו להיות לא מודע לסימנים חברתיים ולדינמיקה קבוצתית שעלול להוביל לבידוד חברתי. אינטראקציות חברתיות תכופות ומגוונות מסייעות ליצירת מודעות לציפיות תרבותיות, כאשר התוצאה היא רצון הולך וגובר ללכת בתלם. הילד נהיה מודע לאופן בו שפת גופו והמניירות שלו משפיעות על אחרים ומסוגל להסתגל לעולמו המשתנה ללא הרף.

לקות ראייה על רקע מוחי CVI

מעל 40% משטח המח מוקדש לתפקודי הראייה כך שזה לא מפתיע שלמרבית הילדים עם פגיעה מוחית יש ליקוי ראייה בדרגה זו או אחרת.

קיימת מחלוקת בנוגע לראשי התיבות CVI - איזו הגדרה מדויקת יותר Cortical visual impairment או Cerebral visual impairment.

הראייה של ילד עם לקות ראייה על רקע מוחי היא כמו קליידוסקופ. הכל נראה שבור/ מפוצל

מאפיינים קליניים

הליקוי הנו בראייה תפקודית! שונות בהתנהגות ויזואלית (תלוי בסיבה, חומרה, סביבה, קשב, עייפות, תרופות וכו') מנצלים את הראייה בצורה אפקטיבית יותר כאשר נמצאים בסביבה מבוקרת, מוכרת או מביטים בחפצים מוכרים. קשה להתייחס לגירויים ויזואליים חדשים (יעקובסון 1996)

שכיחות

הסיבה הנפוצה ביותר לליקויי ראייה בילדים בעולם המערבי (Hoyt 2013)

60% מהילדים עם Cp לוקים גם בCVI. (הברנין 2006)

75% מהילדים עם CVI יש לקויים נוירולוגיים נלווים הדורשים התערבות ממושכת (Huo et al.1999)

תפקיד ההדרכה השיקומית

- התערבות מוקדמת
- הדרכה ותמיכה להורים
- למידה מכוונת ומתן תיווך מתאים
- התאמת הסביבה בבית ובמסגרת בה נמצא
- העצמה

מה עושה המורה השיקומית?

- הערכת צרכים
- בניית תוכנית להדרכה
- גריית ראיה וניצול השימוש בראיה הקיימת
- פיתוח השימוש בחושים האחרים
- פיתוח תקשורת עם הסביבה
- התמצאות במרחב
- פיתוח הרגלי למידה
- אימון בעזרי ראיה וניידות
- הדרכה וייעוץ בהשלמת פערים התפתחותיים, כתוצאה מהלקות
- הקניית מושגים
- הדרכת הורים וצוותים טיפוליים

עבודה נכונה בתהליך השיקום

- ראיה והתפתחות שלובות זו בזו בגיל הרך
- על המטפל להכיר את מכלול הגורמים המשפיעים על תפקודו של הילד כדי לאפשר לו להתפתח ולמצות את יכולותיו
- שיתוף פעולה בין הגורמים

היכן מתקיימת ההדרכה?

- בבית - המקום הטבעי של הילד.
- במסגרת- מעון בו משתלב הילד.
- הדרכה משותפת לצוותים המקצועיים - התפתחות הילד.

כיצד פונים אלינו?

- השרות הינו במימון של משרד הרווחה- השרות לעיוור
- והרשות המקומית.
- הפנייה נעשית באמצעות שרותי הרווחה במקום המגורים.
- השרות ניתן בכל רחבי הארץ.
- השרות ללא עלות מצד המשפחה.

במידה ואת/ה עובדים עם ילד ויש לכם התלבטות לגבי צורך בהדרכה

שיקומית בנוסף- פנו אלינו, הפנו את ההורים אלינו!

יש חשיבות גדולה לשירותים משלימים כדי לקדם את הילד בצורה

היעילה והטובה ביותר.

תודה!

www.migdalar.org.il | "מגדל אור"